

BROEDGEVALLEN VAN ROOFVOGELS IN AMSTERDAM

PAUL J. MARCUS

Ten tijde van de oprichting van de Vogelwerkgroep Amsterdam was het broeden van roofvogels als Havik *Accipiter gentilis*, Sperwer *A. nisus*, Buizerd *Buteo buteo* en Wespendif *Pernis apivorus* nog een schone toekomstdroom, die echter wreed verstoord werd door de werking van landbouwgif dat in gigantische hoeveelheden op de gewassen werd gespoten. Na het verbod op de ergste stoffen begon de roofvogelstand zich te herstellen. Met spanning werd uitgekeken naar het moment dat één van de genoemde soorten de sprong naar onze regio zou maken. In de jaren zeventig en tachtig leken ze echter meer belangstelling te hebben voor de duinen en lieten ze Amsterdam links liggen.

In 1991 werd echter de eerste broedende Buizerd ontdekt in het Amsterdamse Bos door de familie Andriese en het jaar daarop de Sperwer in het Sloterpark door Lammert van der Veen. Het jubileum van de Vogelwerkgroep Amsterdam kan nu opgevrolijkt worden door de aanwezigheid van broedvogels waarvoor men in 1958-59 op zijn minst naar de hogere zandgronden moest reizen om ze te kunnen bekijken. Dat de aanvankelijke vestiging gevolgd zou worden door een toename van deze omvang, was echter niet te voorzien!

Enige tijd geleden vroeg Marco van der Lee, redacteur van 'De Graspieper', mij om gegevens omtrent het broedvoorkomen van Wespendif, Havik, Sperwer en Buizerd in Amsterdam voor een artikel in zijn blad. Een door mij verrichte telefonische enquête onder enkele leden van de VWG Amsterdam bracht een groot aantal broedgevallen aan het licht. Hoewel ik niet pretendeer dat de door mij verzamelde gegevens volledig zijn, vind ik de uitkomsten dermate belangwekkend dat ik er hier melding van wil maken. Ik stel het op prijs als mensen die ik niet benaderd heb en die aanvullende informatie hebben, hierover met mij schriftelijk of telefonisch contact zoeken.

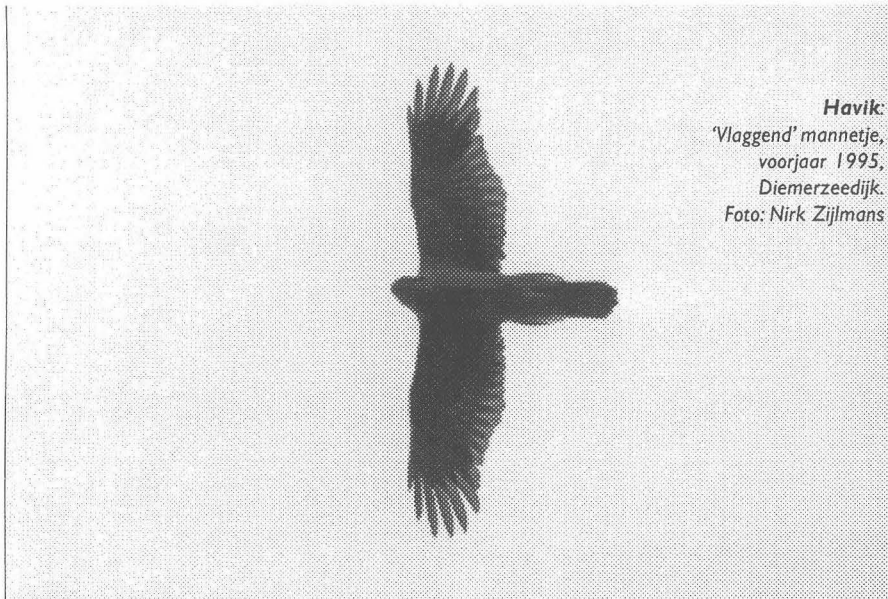
Het uitgangspunt is steeds de situatie van 1997, behalve wanneer alleen oudere gegevens bestaan. De kaarten geven uitsluitend de situatie van 1997 weer. De ontdekking van een mogelijk broedgeval van de Wespendif in 1998 is echter dermate belangwekkend dat details hierover in dit stuk zijn opgenomen.

Wespendif *Pernis apivorus*

Over de Wespendif kon ik geen gegevens achterhalen. De soort wordt vrijwel elk jaar binnen de SOVON-datumgrenzen in de regio gezien: voor territorium- of nestindicerende waarnemingen gelden 20 mei en 10 augustus als grens; van een paar of een volwassen individu in broedbiotoop moet tenminste één waarneming in de periode van 15 juni tot 10 augustus worden gedaan, naast tenminste twee andere waarnemingen binnen of buiten die periode, om deze soort als mogelijk broedend te kunnen aanduiden (SOVON, 1996).

Zo zag ik op 28 juli 1997 een paar adulte Wespendifen (man en wijfje) bij het Excursiepad in het Oeverlandenreservaat van het Amsterdamse Bos rondvliegen (geen balts). Het is echter niet waarschijnlijk dat deze soort juist een absoluut daljaar als 1997 (Takkeling 3, 1997, blz. 3) zou uitkiezen om zich in het Bos te vestigen.

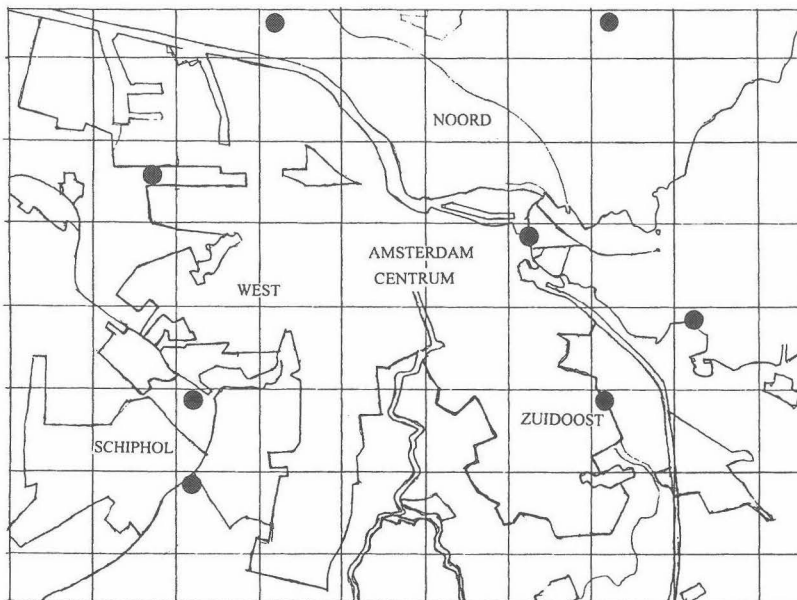
In juni en juli 1998 zijn in het Amsterdamse Bos adulte Wespendifen waargenomen. Op 24 juni zagen Ronald van Dijk en ik een licht exemplaar bij de rotonde van de Burgemeester Van Sonweg rondvliegen. Maandag 13 juli zag ik een donkere Wespendif neergaan in het bos op de Heuvel. Op 17 juli ontdekte ik daar een lichte adult, die laag boven de bomen kortstondig vlinderde. Deze vogel kreeg gezelschap van een donkere en een lichte adult. De drie Wespendifen schroefden weg naar het noordoosten. Maandag 27 juli vloog een donkere adult, komend uit het westen, recht naar het bos op de Heuvel. Even later kwam daar een lichte adult vandaan die laag naar het westen zeilde. Terwijl ik deze vogel bekeek werd ik belaagd door een (waarschijnlijk Duitse) Wesp. Ook vlogen er geregeld Houtduiven

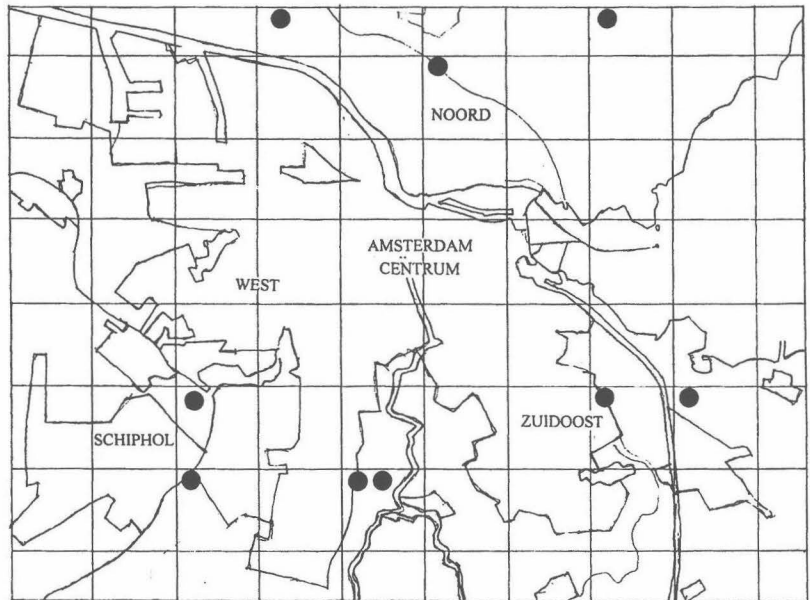
Havik:
 'Vlaggend' mannetje,
 voorjaar 1995,
 Diemerzeedijk.
 Foto: Nirk Zijlmans

Bijschrift bij de kaartjes:

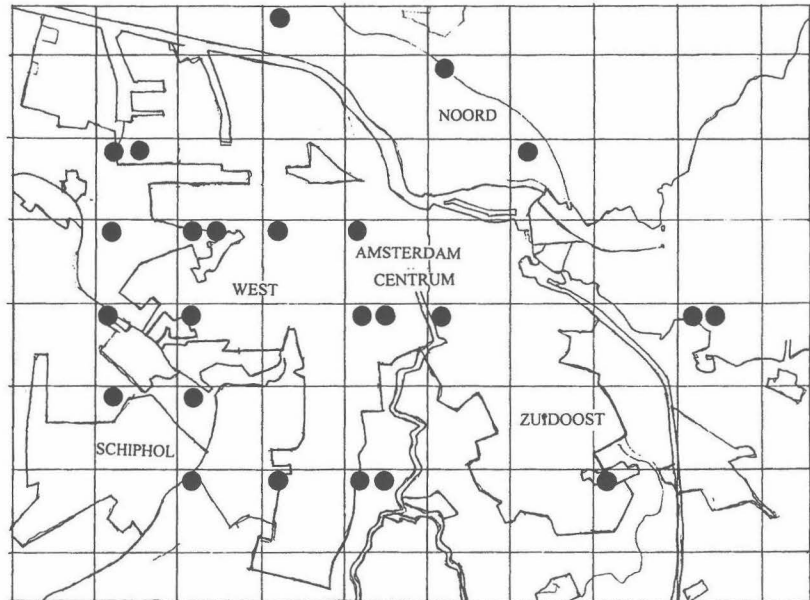
Voor de begrenzing van de regio is die van Sijsjes en Drijfsijsjes gebruikt.
 Het rasterpatroon bestaat uit kwartblokken van 2,5 x 2,5 km.
 De stippen zijn in de linker bovenhoeken van de kwartblokken geplaatst.
 De stippen kunnen zowel nesten als territoria aanduiden.
 Weergegeven wordt de situatie van 1997, voor zover bekend.

HAVIK

BUIZERD

SPERWER

voorbij. (Het belang hiervan wordt duidelijk bij lezing van Bijlsma, 1997). Het is bij mijn weten voor het eerst dat er een waarneming is gedaan van een vlinderende Wespendif in de regio Amsterdam. Hoewel het voorbarig is om hier van een broedgeval te spreken - er is immers geen nest gevonden - vind ik de waarnemingen op zijn minst hoopgevend. Laag en kortstondig vlinderen wordt door Bijlsma als mogelijk indicatief voor de nabijheid van een nest beschouwd (Bijlsma, 1997).

Havik *Accipiter gentilis*

De Havik werd succesvol broedend aangetroffen op vijf plaatsen, waarvan twee in het Amsterdamse Bos en drie in het oostelijk en zuidoostelijk deel van de regio. Op twee plaatsen ten noorden van het Noordzeekanaal waren twee aanvankelijk bezette territoria na april verlaten. Eén daarvan betreft de Volgermeerpolder, waar volgens Melchers (1996) Haviken al sedert 1990 elk jaar een territorium vestigen, echter zonder succes. Hij noemt stroperij als mogelijke oorzaak. Het is wenselijk dat deze zaak eens behoorlijk wordt onderzocht: wat is de leeftijd van de broedvogels? Zijn er eieren? Is er verband met het gif in de bodem? Is er een stroper? Is er een verband met het mislukken van het andere broedgeval ten noorden van het Noordzeekanaal, in het Coentunnelbos, waar na 12 april 1997 geen waarnemingen meer werden gedaan nadat daar eerder een paar was vastgesteld (Zijlmans, 1997)?

In de Brettenzone in Amsterdam-West is in 1996 een territorium vastgesteld (pers. med. Van Dijk). Op 13 april 1997 zag ik daar een adult stoeiend met een Buizerd. Losse waarnemingen van Haviken (alle kleden) in Amsterdam-West komen steeds vaker voor. Nestvondsten zijn hier tot 1997 niet gedaan. In 1998 zijn twee nesten bekend geworden in de Brettenzone (Melchers, Vlek en Zijlmans pers. med., 1998).

Hoewel er nimmer bewijzen zijn gevonden, wordt al jaren vermoed dat er een paar Haviken in de buurt van de Heuvel in het Amsterdamse Bos broedt [25-44-3]. Op 22 februari 1996 hoorde ik een Havik kekkeren in het bos bij de Oosteinderpoel. Ook omtrent deze mogelijke territoria zijn nadere gegevens dringend gewenst.

Sperwer *Accipiter nisus*

In 1995 waren twaalf broedgevallen bekend van de Sperwer in de regio (Melchers et al., 1996). In 1997 zijn twintig nestvondsten gedaan en daarnaast nog zes territoria vastgesteld. In de volgende gebieden zijn nesten gevonden: Amsterdamse Bos (2), Sloterpark (2; 3 in 1998), Westgaarde (1), Rembrandtpark (1; mislukt/voortijdig afgebroken), stadstuin Herengracht (1), Nieuwe Oosterbegraafplaats (1), omgeving Groengebied Amstelland (2), Amstelpark (2, 1 mislukt), Zorgvlied (1), Amsterdam-Noord (3), Amsterdam-Zuidoost (1), omgeving Diemen (1), Badhoevedorp (2). Territoria zijn gevonden in Amstelveen (1), Noordelijke Oeverlanden Nieuwe Meer (1; bedelende jongen), Brettenzone (2).

Het broedgeval in de grachtengordel is opmerkelijk. Niet eerder broedde de soort op zo'n grootstedelijke locatie. In juni 1997 werd een luid kekkerend prooiaanbrengend mannetje waargenomen in een tuinblok aan de Herengracht. Er zijn waarschijnlijk ten minste drie jongen uitgevlogen. Pas in januari werd de broedplaats gevonden (Vlek 1998 in litt.). In 1998 werd er opnieuw genesteld (Vlek pers. med., 1998). Een tweede territorium werd medio april 1997 aan de Herengracht gevonden, maar dat leidde daar niet tot een broedgeval (med. Melchers 1997, med. Vlek 1998).

Op sommige plaatsen is de Sperwer na een aanvankelijke vestiging weer verdwenen, zoals het Oeverlandenreservaat aan het Nieuwe Meer. Hier broedde hij in 1994 en mogelijk in 1995. De Havik deed de Sperwer echter uitwijken naar veiliger oorden. In de Noordelijke Oeverlanden broedden in 1995 twee paren, in 1996 en 1997 één paar. Op Westgaarde werden in 1996 twee nesten gevonden en in 1997 één. Het is echter mogelijk dat de vogels uitgeweken zijn naar aangrenzende bosjes, waar toevallig niet gekeken is.

Opmerkelijk is het mislukte broedgeval van de Sperwer in het Amstelpark (med. Andriese, 1997), gevolgd door een succesvol broedgeval elders in of bij het park (med. Vlek, 1997).

Het ligt voor de hand dat een aantal broedgevallen aan de aandacht zijn ontsnapt. Een gebiedsdekkende

inventarisatie is misschien een utopie, maar het is de moeite waard om er energie in te stoppen. Als onze vereniging zo'n inventarisatie organiseert, moet het toch mogelijk zijn om bijvoorbeeld van het Amsterdamse Bos, de parken en het restgroen in en rond Amsterdam een beter beeld te krijgen van de omvang van de populatie in onze regio.

Buizerd *Buteo buteo*

Het aantal broedparen van de Buizerd in 1997 dat ik kon achterhalen, valt enigszins tegen. Met name van het Amsterdamse Bos zijn er geen recente gegevens.

In 1995 waren daar vier nesten bekend en twee territoria werden vermoed. Op een plaats in het Bos in de omgeving van de Geitenboerderij, broedde in 1995 een paar in een eik vlak naast een druk fietspad. Dit nest werd niet verstoord en leverde twee uitgevlogen jongen op. Vlak voor het uitvliegen van het tweede jong - dat toen in het takkelingstadium was - bleek het nest, uiteengevallen in losse takjes, onder de boom te liggen. De takkeling zat in de boom te kijken alsof er niets aan de hand was. Ik denk dat de energieke vlieg oefeningen in combinatie met de zwakke constructie van het nest debet waren aan dit snelle verval.

In 1995 was in de buurt van de Radar ook een nest vlak naast het fietspad bezet. Hier vloog tenminste één jong uit, het nest bleef intact. In 1996 was een nest bij de Radar bezet in een schietwilg. Ook dit nest verdween begin augustus spoorloos.

Territoria en nesten in 1995: 1 bij de Geitenboerderij, 2 bij de Radar, 1 (territorium) in de buurt van de Kleine Noorddijk, 1 in het Oeverland bij De Poel; 1 (territorium) in de buurt van de Heuvel (in 1995 in totaal tenminste 4 paar en 2 territoria in het Bos). In 1996 was er 1 nest bekend bij de Radar, 1 in het Oeverland van de Poel en 1 territorium aan de Noordkant van het Bos.

In 1997 was er een territorium aan de Noordkant en een nest in het Oeverland van de Poel. Van de andere plekken in het Bos zijn geen gegevens bekend. Indien de huidige situatie niet drastisch afwijkt van die van 1995 waren er in het Bos in 1997 zeven territoria. Er zijn dus wellicht vijf territoria aan onze aandacht ontsnapt, hoewel er ook rekening moet worden gehouden met fluctuaties van het aantal broedparen als gevolg van schommelingen in het prooiaanbod. Het is wenselijk dat iemand (of een groepje roofvogelliefhebbers) zich met het Amsterdamse Bos ten zuiden van de Bosbaan bezig gaat houden.

Elders leverde 1997 het volgende beeld op. In de wijde omgeving van Ouderkerk aan de Amstel werden twee broedparen aangetroffen, in Amsterdam-Zuidoost twee paar, Amsterdam-Noord drie paar en Amsterdam-Oost één paar. Naast deze zekere broedgevallen zijn er nog twee territoria in Amsterdam-West en een territorium in de buurt van Diemen vastgesteld.

In 1996 was er in het Westelijk Havengebied bij Mobil een succesvol broedgeval in een boom, die na het hakselen van de vegetatie in de broedtijd, geïsoleerd in het kaalgeslagen landschap stond. Logisch dat er in 1997 geen broedpoging meer werd ondernomen. In 1997 zijn er dus negen nesten gevonden en vier territoria. Wanneer we ervan uitgaan dat er in het Amsterdamse Bos in 1997 net zoveel Buizerds broedden als in 1995, moeten er in de regio ten minste achttien paren gevestigd zijn.

Een indicatie voor het hoge aantal Buizerds in de regio is de hoeveelheid die op Schiphol foerageert. Een bezoek aan de spottersplaats bij de Schipholweg op welke datum in het jaar dan ook, levert al gauw 20 tot 30 Buizerds op. In de herfst van 1995 foerageerden er 50 Buizerds op Schiphol (B.J. Bol in Vogelnieuws, mei 1997). In augustus 1997 zag ik behalve ongeveer tien exemplaren op de grond of bid-dend op zoek naar prooi, geregeld een zwerm van 18 thermiekende Buizerds. Schiphol is niet erg blij met deze belangstelling van vogels voor de luchthaventerreinen. Ze leveren immers gevaar op voor de luchtvaart.

Er zijn mij twee mogelijke gevallen van vergiftiging van Buizerds ter ore gekomen. Het eerste is een mogelijk vergiftigd exemplaar dat enige jaren geleden bij de boswachters van het Amsterdamse Bos werd gebracht en daar stierf. Volgens Remco Daalder (pers. med., 1997) is dit exemplaar voor onderzoek opgestuurd, maar van enig resultaat daarvan was hem niets bekend. Bij 'De Krijgsman' te Muiden

is afgelopen broedseizoen het aanvankelijk goed verlopende broedgeval mislukt door de dood van één of beide oudervogels. Er zijn nog geen onderzoeksresultaten bekend (pers. med. Melchers, 1997).

Schiphol

Het hoge aantal roofvogels op Schiphol baart de werkgroep Preventie Vogelaaanvaringen op Schiphol zorgen. De werkgroep vangt roofvogels weg en zet ze dertig of meer kilometer verwijderd van de luchthaven weer uit. Deze oplossing biedt geen soelaas voor seizoensverschijnselen. In de trektijden en in de winter zijn er namelijk nogal wat Buizerds uit noordelijke streken actief op de luchthaven. Zelfs de Ruigpootbuizerd is er dan te vinden. Deze lange-afstandstrekkingen maken zich niet druk om dertig kilometer.

Het is in dit verband schrijnend dat de luchthavenautoriteiten geen wetenschappelijk onderzoek naar de vogels op Schiphol laten doen en het blijkbaar ook niet willen. Zoals naar de vraag welke soorten vogels en leeftijdscategorieën er betrokken zijn bij aanvaringen met vliegtuigen en wat hun herkomst is. In de geraadpleegde jaarverslagen van de werkgroep worden bijvoorbeeld kiekendieven en meeuwen niet naar soort uitgesplitst. In een tabel worden zelfs alle kiekendieven die in het jaar 1994 bij aanvaringen betrokken waren, Bruine Kiekendief genoemd, terwijl 4 van de 5 incidenten plaatsvonden in de winter, wanneer de Bruine Kiekendief uiterst zeldzaam is in de regio. De bedoelde kiekendieven waren in die periode natuurlijk Blauwe, hetgeen bevestigd werd tijdens mijn regelmatige bezoeken aan de spottersplaats bij Schiphol-Oost in de winter van 1997-98; er werden uitsluitend Blauwe Kiekendieven gezien! Deze onbenullige aanpak van een serieus veiligheidsprobleem kan desastreus uitpakken voor alle vogelsoorten die zich ophouden op of rond de luchthaven.

Conclusie

De roofvogelsoorten die zich in het begin van de jaren negentig in Amsterdam vestigden, namen tot 1997 in aantal toe. Vooral de Sperwer heeft goed geboerd, de populatie lijkt zich ten opzichte van 1995 verdubbeld te hebben. De stadsparken vormen een belangrijk toevluchtsoord. De Sperwer is daarmee afhankelijk van de grillen en luimen van de diverse stadsdelen. Zo zijn er bedreigingen van het Rembrandtpark en de oostkant van het Sloterpark door het stadsdeel Slotervaart: dunningen ten behoeve van sociale veiligheid en leuke doorkijkjes. Daarnaast zijn de taluds van snelwegen favoriet (pers. med. B.J. Bol).

De vestiging in de grachtengordel is niet geheel onverwacht, de binnentuinen zijn immers rustig en niet openbaar. Er wordt verondersteld dat deze vestiging het gevolg is van nestplaatsconcurrentie tussen Sperwers onderling en predatiedruk door de Havik in de stadsrand, naast een goed voedselaanbod en relatieve rust in de grachtentuinen (Vlek in litt. 1997). Het niet openbare karakter van de grachtentuinen bemoeilijkt het opsporen en eventueel beschermen van dergelijke nesten. Al deze broedplaatsen lopen kans door onderhoudswerkzaamheden blootgesteld te worden aan verstoring of geheel verloren te gaan.

De Havik doet het over het algemeen goed. Het is echter verontrustend dat er in Amsterdam-Noord al jaren vruchteloos broedpogingen worden gedaan. Dat geldt met name voor de Volgermeerpolder. Het is niet duidelijk in hoeverre er hier sprake is van de gevolgen van de vervuiling of van opzettelijke vervolging. In Zuidoost en Diemen wordt de soort bedreigd door planologische ingrepen en door saneringen. De bekende plekken in het Bos zijn redelijk veilig, ware het niet dat de bekendheid onfrisse lieden zou kunnen aantrekken. De soort is sinds 1995 wel iets toegenomen, maar het totale aantal vestigingsplaatsen is sinds de periode 1994-1995 nauwelijks gegroeid. Het lijkt alsof de Havik zich bij voorkeur vestigt in terreinen die op het punt staan op de schop te gaan.

De Buizerd doet het waarschijnlijk veel beter dan uit de gegevens blijkt. Ook de Buizerd lijkt niet te zijn toegenomen sinds 1995. Vooral de Schinkelpolder in het Amsterdamse Bos en de Oosteinderpoel vormen witte plekken op de verspreidingskaart van deze soort. De grote aantallen Buizerds op Schiphol gedurende het hele jaar wekken verwachtingen omtrent het broedvoorkomen in het aangrenzende gebied, die niet in de gegevens teruggevonden worden.

Er is dus nog veel onbekend, maar de bestaande gegevens suggereren een sterke groei van de populatie van de besproken roofvogelsoorten sinds 1995, met uitzondering van de Wespendif.

OPROEP

Lezers die op de hoogte zijn van niet in dit artikel genoemde broedgevallen van één of meer van de genoemde roofvogelsoorten in de regio, worden verzocht dit aan schrijver dezes te melden. Het is misschien mogelijk om volgend jaar een meer gebiedsdekkend overzicht te krijgen van de broedgevallen van roofvogels in onze regio.

Dank aan de geënuquêteerden die hun medewerking verleenden aan het tot stand komen van deze compilatie: J. Andriese, J. van Blanken, B.J. Bol, R. Daalder, T. van Dijk, B. en M. Kamp, M. Kuiper, M. Melchers, F. Visbeen, R. Vlek, W. van der Waal, J. Walters, N. Zijlmans, en aan degenen die mij al eerder omtrent broedgevallen op de hoogte stelden: Th. van Lent, F. van der Veen.

Voor het kritisch nalezen van de tekst: R. Vlek.

PAUL J. MARCUS, CORNELIS LELYLAAN 113/1, 1065 CN AMSTERDAM, 020-6159034

Literatuur

- Bijlsma, R.G., Handleiding veldonderzoek Roofvogels, KNNV Uitgeverij, 1997.
- Bol, B.J., Van Kievit tot Kerkuil, Vogelnieuws, jg.10, nr.3, mei 1997. Vogelbescherming Nederland.
- Daalder, R., en Melchers, M., et al., Sijsjes en Drijsijsjes, Haarlem, 1996.
- Quist, M., Intro, De Takkeling, jg.5, nr.3, WRN, 1997.
- SOVON, Broedvogels inventariseren in proefvlakken, Handleiding Broedvogel Monitoring Project (BMP), Uitgave 1996.